

Damir Brnas, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska uprava Primorsko-goranska, Rijeka*

Politička i ekonomska okruženja kao kriminogeni potencijal za razvijanje organiziranog kriminala

SAŽETAK

Svrha rada je prikazati arhivski istražen organizirani kriminal kao dinamičan koncept koji se stalno prilagođava promjenama u okolini, a zbog specifične situacije utjecaja političkog i ekonomskog okruženja na sve segmente društva ukazati na uvjete koji pogoduju njegovu razvoju. Rad je kroz predmet teme orijentiran na kriminogene faktore i rizike kojima pogoduju specifična politička i s njom povezana ekonomska okruženja unutar RH. Nastavno su prikazane određene specifičnosti, odnosno problematika vezana uz borbu protiv organiziranog kriminala koja se negativno manifestira na stanje sigurnosti u Hrvatskoj te u konačnici predstavlja nacionalni problem i značajno opterećenje sustava. Poglavitito se to odnosi na problem korupcije i na činjenicu da bez potpunog razumijevanja dimenzije njenog utjecaja na društvo u cjelini Hrvatska može podbaciti u svojim naporima sprječavanja i suzbijanja organiziranog i s njime povezanog gospodarskog kriminala. Takav problem nije isključivo problem sigurnosti pojedinca već i nacionalne sigurnosti, koji zahtijeva strateški ciljano i usklađeno djelovanje državnih institucija na svim razinama, oslobođenim bilo kakvih političkih i inih interesa.

Ključne riječi: dinamičnost; organizirani kriminal; korupcija; nacionalna sigurnost; politika; ekonomija.

* Adresa za kontakt: Damir Brnas, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska uprava Primorsko-goranska, Rijeka, e-mail: brdamir@gmail.com

Uvod

Organizirani kriminal predstavlja ozbiljnu prijetnju razvoju demokracije, vladavine prava i prava građana, ali i prijetnju nacionalnoj sigurnosti i gospodarskom razvoju Republike Hrvatske. Prevencija i suzbijanje organiziranog kriminala u velikoj mjeri ovisi o dobrom poznavanju transnacionalnih fenomena, jasnoj političkoj volji, zajedničkoj strategiji između policije, PNUKOK-a, USKOK-a, Državnog odvjetništva i obavještajnih službi usklađenima s europskim i međunarodnim standardima, kao i načinu njihove dosljedne provedbe.

Republika Hrvatska uložila je velik napor kako bi postala suvremeno demokratsko društvo. Opseg i način kreiranja nacionalnog sigurnosnog sustava, s posebnim naglaskom na borbu protiv organiziranog kriminala, jedan je od najvažnijih sigurnosno-političkih preduvjeta koje je bilo potrebno ispuniti kako bi Republika Hrvatska funkcionirala kao stabilna i sigurna država. Poglavitito se to manifestiralo kroz pretpristupne pregovore za ulazak u Europsku uniju, čije je članstvo zahtijevalo rješavanje kompleksnih problema sigurnosti i organiziranog kriminala s posebnim naglaskom na korupciju i oblike u kojima se pojavljuje.

Korupcija predstavlja društveno neprihvatljivu pojavu koja izravno ugrožava ljudska prava, razara moral te ugrožava stabilnost i gospodarski napredak države. U pogodno tlo za razvijanje i širenje korupcije spadaju države koje se nalaze u tranzicijskim procesima, kao i one države koje nisu u dovoljnoj mjeri uspostavile zakonodavni okvir temeljen na adekvatnoj analizi stanja i identifikaciji koruptivnih rizika u pojedinim područjima gospodarskog, društvenog i političkog djelovanja. Osim što je u suprotnosti s pozitivnim zakonskim propisima, ona predstavlja i devijaciju temeljnih društvenih načela i izravno utječe na percepciju vladavine prava i osjećaj sigurnosti kod građana, stoga borba protiv korupcije predstavlja osnovni preduvjet za razvoj otvorenog i demokratskog društva.

Opći principi dobrog upravljanja i organizacije, te jasne političke volje izražene ne samo deklarativno već i kroz konkludentne čini vladajućih elita, poglavito kroz odgovornost, učinkovitost, transparentnost, otvorenost, osjetljivost i pravičnost institucija u sustavu, predstavljaju temelj efikasne prevencije i suzbijanja kriminogenih rizika pogodnih za razvijanje organiziranog kriminala. Uvažavajući aktualnu ekonomsku situaciju i s njom povezane rizike koji utječu na organizirani kriminal, djelovanje u cilju eliminiranja tih rizika zahtijeva detekciju slabosti u organizacijskoj strukturi na razini institucija, uklanjanje zakonodavnih i institucijskih nedostataka te jačanje zakonodavnog regulatornog okvira. Samo kontinuiranim i učinkovitim djelovanjem moguće je postupno i sustavno utjecati na

kriminogene rizike i suzbijati organizirani kriminal te istovremeno promovirati integritet i transparentnost u radu državnih tijela i institucija.

Problem i predmet istraživanja

U skladu s problemom i predmetom rada postavljena radna hipoteza koincidira s ključnim zaključkom i glasi: poznavanjem kriminogenih faktora i uvjeta koji pogoduju riziku razvoja organiziranog kriminala u Hrvatskoj te načina funkcioniranja u korelaciji s političkim i ekonomskim okruženjem, moguće je kroz postojeće mehanizme utjecati na smanjivanje njihovog potencijala.

Svrha i cilj rada

Svrha i cilj rada odnosi se na analizu utjecaja i značaja političkog i ekonomskog okruženja kao kriminogenog potencijala za razvijanje organiziranog kriminala i s njim povezane korupcije i učinkovitost i usklađenosti hrvatskog zakonodavstva s tim izazovima. Istražujući kriminogeni potencijal i njegova obilježja potrebno je istražiti aktivnosti Republike Hrvatske poduzete u svrhu zadovoljavanja poglavlja Europske unije koja se odnose na organizirani kriminal i usklađivanja s njenom pravnom stečevinom.

U svrhu zadovoljavanja navedenih ciljeva kao izvori podataka koristili su se sekundarni podaci. Pristup sekundarnim podacima izvršen je samostalnim istraživanjem domaće i strane znanstvene literature te prikupljanjem relevantnih podataka o problematici istraživanja.

Primijenjene znanstvene metode

Za objedinjavanje podataka i informacija dobivenih istraživanjem u odgovarajućim kombinacijama korištene su sljedeće znanstvene metode: metoda analize i sinteze, metoda indukcije, dedukcije, kompilacije, deskriptivna metoda, metoda specijalizacije i komparacije te metoda generalizacije i promatranja.

Teorijska podloga korištena u pisanju rada obuhvaća preuzete nalaze i mišljenja drugih autora. Njihov doprinos, kao i stečeno, odnosno iskustveno znanje autora u području organiziranog kriminala, obuhvaćeni su kroz sažimanje, usporedbu i metodološke postupke zaključivanja.

1. Kriminogeni faktori pogodni za nastanak organiziranog kriminala

Organizirani kriminal jedna je od najvećih prijetnji sigurnosti društava, odnosno građana država diljem svijeta. Organizirani kriminal podrazumijeva zločinačko ponašanje svojstveno organizacijama koje su danas sofisticiranije nego ikada prije. To je prvenstveno zbog upotrebe novih tehnologija pomoću kojih je moguće lakše ugroziti sigurnost ljudi, prodrijeti u različite slojeve civilnog društva te uzrokovati nasilje, strah i nepravdu. Složena priroda političkog, ekonomskog i tehnološkog svijeta u 21. stoljeću pridonosi proliferaciji organiziranog kriminala.¹ Organizirani kriminal također potkopava integritet bankarskih i financijskih sustava, tržišta roba, usluga i vrijednosnih papira, kao i aktivnosti koje se u privatne ili poslovne svrhe obavljaju na internetu.

Pri istraživanju okruženja i podloge organiziranog kriminala moguće je uvidjeti da Republiku Hrvatsku i susjedne zemlje i dalje karakterizira specifična situacija tranzicije.² Tranzicijski prijelaz iz komunističke vladavine i drugih oblika totalitarizma i diktature u demokratski oblik upravljanja državom najčešće povećava ranjivost prema organiziranom kriminalu. Ovom fenomenu obično pogoduje pet temeljnih razloga³:

- smanjenje kapaciteta vladinih agencija prelaskom na novi režim;
- kriminalne prilike povezane s promjenama u reguliranju gospodarskih aktivnosti;
- neodgodive ekonomske okolnosti koje utječu na financijsku situaciju stanovništva;
- nemogućnost provođenja ili dovršetka započetih ekonomskih reformi;
- psihološki učinak na nagle društvene promjene.

Organizirani kriminal razvija se u okruženju “dezorijentiranih institucija provedbe zakona, brzih promjena u socijalnim i ekonomskim normama i političke nesigurnosti”⁴, kao što je, primjerice, slučaj raspada istočnog bloka i SSSR-a i bliže, raspad SFRJ-a i posljedično Domovinskog rata. Hrvatska je za vrijeme rata najveću

¹ Raver, E.: *The Origins and Evolution of Organized Crime*, 2007, preuzeto na: http://www.associatedcontent.com/article/179552/the_origins_and_evolution_of_organized.html?cat=17

² Kovčo Vukadin, I.: *Kriminalitet na području jugoistočne Europe*. // *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 15, br. 1 (2008), Zagreb, str. 45-46.

³ Lotspeich, R.: *Crime in transition economies*. // *Europe-Asia Studies*, vol. 47, br. 4 (1995), str. 564.

⁴ Kovčo Vukadin, I., op. cit.

pozornost posvećivala oružanim snagama u obrani nacionalnog teritorija⁵, a nakon njegova završetka došlo je do novih sigurnosnih prioriteta u osiguranju nacionalne sigurnosti. Bilo je potrebno izgraditi sustav nacionalne sigurnosti⁶, koji će se baviti pitanjima etničke napetosti, političke nestabilnosti, organiziranog kriminala, kršenja ljudskih prava, gospodarske krize, međunarodnog terorizma, zloporabe informatičke tehnologije i dr.⁷ U takvim uvjetima do izražaja dolaze ratno profiterstvo, odnosno neregulirana privatizacija⁸ kao obilježje većine zemalja u tranziciji, stoga popraćena pojavom organiziranog kriminala, mafiokracije i socijalnim raslojavanjem. Ono građanstvu donosi pad životnog standarda i socijalnu nesigurnost, koja se javlja u isto vrijeme kada i kumuliranje tranzicijskog bogatstva mimo poduzetničkih kvaliteta i vještina. Devijantne pojave koje prate početak tranzicije različito se manifestiraju u različitim zemljama, ali neizbježno ostavljaju posljedice na ukupan društveno-ekonomski i politički razvitak. Policija i sudstvo imaju moć i utjecaj na njihovo uklanjanje unutar pravne države, ali ako se politika stabilizacije u vidu makroekonomskog i makropolitčkog ambijenta ostvaruje tako da unutarnja stabilnost nije uvjet već cilj, dolazi do razvoja organiziranog kriminala. Hrvatska je pristupanjem međunarodnim organizacijama kao što su UN, Vijeće Europe, SEI, OESS i, na koncu, EU ostvarila fokus na pretežno političke, ali ne i sigurnosne organizacije.⁹ To se dogodilo definiranjem nacionalne sigurnosti i interesa u razdoblju nakon 2000. godine te usmjeravanjem politike prema euroatlantskim integracijama. Budući da je razvoj suvremene demokracije u vezi s vladavinom prava i socijalnom pravdom, društveni razvoj suvremenih zemalja danas predstavlja slobode koje istovremeno isključuju monopolnu ulogu države u nadzoru državnog teritorija. To dodaje izvjesnu težinu osiguranju gospodarskog, političkog, znanstvenog, tehničko-tehnološkog, socijalnog, kulturnog i drugih okruženja.¹⁰ Prema tome, može se utvrditi da organiziranom kriminalu općenito pogoduje karakter državnog i političkog uređenja, odnosno državno-politički integracijski procesi, liberalizirani granični režim, odnosno kretanje i boravak stranaca, te promijenjene i liberalizirane mogućnosti

⁵ Tatalović, S.: Hrvatska i NATO – javna percepcija članstva // u: Tatalović, S. et al.: Hrvatska i europsko sigurnosno okruženje, Politička kultura, Zagreb, 2008, str. 110.

⁶ Tatalović, S., Nacionalna i međunarodna sigurnost, op. cit., str. 256.

⁷ Marinac, D.: Najneposredniji cilj nacionalne sigurnosti je borba protiv korupcije i organiziranog kriminala, 2011, preuzeto na: http://www.hrvatski-fokus.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=2910:strategija-nacionalne-sigurnosti-republike-hrvatske-26-domovinski-rat-mora-nai-svoje-mjesto-u-strategiji-nacionalne-sigurnosti-jer-je-hrvatska-nastala-kao-posljedica-pobjede-u-tom-obrambenom-ratu-&catid=1:hrvatska&Itemid=3

⁸ UNDOC: Crime and its impact on the Balkans and affected Countries, 2008, str. 12, preuzeto na: www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Balkan_study.pdf

⁹ Tatalović, S., op. cit.

¹⁰ Tatalović, S.: Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske i sigurnost na jugoistoku Europe, izlaganje sa znanstvenog skupa, 2001, str. 5, preuzeto na: www.sinisa-tatalovic.iz.hr/.../microsoft_word__nacionalna_sigurnost.pdf

transnacionalnog gospodarskog i financijskog poslovanja.¹¹ Nadalje, brojna ispitivanja javnog mnijenja o percepciji korupcije u Republici Hrvatskoj ukazuju na vrlo visoku razinu koruptivnih rizika u poduzećima u državnom vlasništvu, državnih dužnosnika povezanih s tim poduzećima i jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave. Javno percipirana mogućnost pojave korupcije, kako na državnoj tako i na lokalnoj razini, posebno proizlazi iz: vlasništva nad imovinom kojom upravljaju i prihodima kojima raspolažu, zatim potrošnje značajnih iznosa proračunskih sredstava putem javne nabave te izravne interakcije s građanima i mogućnosti utjecaja na prava, obveze i interese širokog kruga subjekata. Pregled postojećeg stanja svih razina vlasti otkriva postojanje stvarnih rizika nastanka korupcije te upućuje na potrebu provedbe onih mehanizama koji uključuju implementaciju načela transparentnosti i odgovornosti u radu i upravljanju imovinom. Također, razvoju organiziranog kriminala pogoduje i dostupnost vatrenog oružja, stvaranje krijumčarskih ruta s ciljem izbjegavanja sankcija, iskorištavanje vojnih ili paravojnih struktura od strane lokalnih moćnika i sl. Osim toga, moguć je utjecaj unutardržavnih i etničkih sukoba te decentralizacije, što je posebno naglašeno u slučaju Hrvatske, zatim međunarodnog terorizma, globalizacije te rastućeg utjecaja transnacionalnih korporacija i privatnih poduzeća.¹² Na taj način glavni zadatak državnih institucija i službenika, koji podrazumijeva sprječavanje mogućnosti utjecaja organiziranog kriminala na sigurnost građana, političke odluke ili provedbu zakona u državi, biva suočen s cijelom paletom čimbenika. Poblježe, oni kriminogeni faktori koji su odgovorni za povijesno i socioekonomsko okruženje plodno za razvitak svih oblika organiziranog kriminala su¹³:

- poremećaji gospodarskog sustava i korupcija;
- negativna demografska gibanja;
- smanjivanje aktivne populacije;
- visok stupanj nezaposlenosti;
- prihvaćanje kriminalnih aktivnosti kao “uobičajenih” (npr. u Africi, Aziji i sl.).

Uza sve prethodno, podložnost organiziranom kriminalu uvjetuje i zemljopisni položaj zemlje, pa se, primjerice, Republika Hrvatska nalazi na području kojim prolaze značajni krijumčarski pravci iz Azije, Afrike i jugoistočne Europe prema zapadnoj Europi (slika 1), čime do izražaja dolazi upravo transnacionalni organizirani kriminal.

¹¹ SOA: Organizirani (i gospodarski) kriminalitet, 2011, preuzeto na: <https://www.soa.hr/hr/soa/podrucja/kriminalitet/>

¹² EC: Izveštaj o stanju oblasti organiziranog i privrednog kriminala u Jugoistočnoj Europi, Strasbourg, 2006, str. 13, preuzeto na: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/organisedcrime/projects/CARPO/Pctc_2005_9%20Cro.pdf

¹³ UNDOC: Transnational Organized Crime in the West African Region, 2005, str. 1, preuzeto na: www.unodc.org/pdf/transnational_crime_west-africa-05.pdf

Slika 1. Organizirani kriminal, globalna kokainska ruta

Izvor: UNDOC: World Drug Report 2014, Vienna, 2014, str. 70, preuzeto na: <http://www.unodc.org/unodc/en/drug-trafficking/index.html>

2. Uvjeti pogodni za nastanak organiziranog kriminala

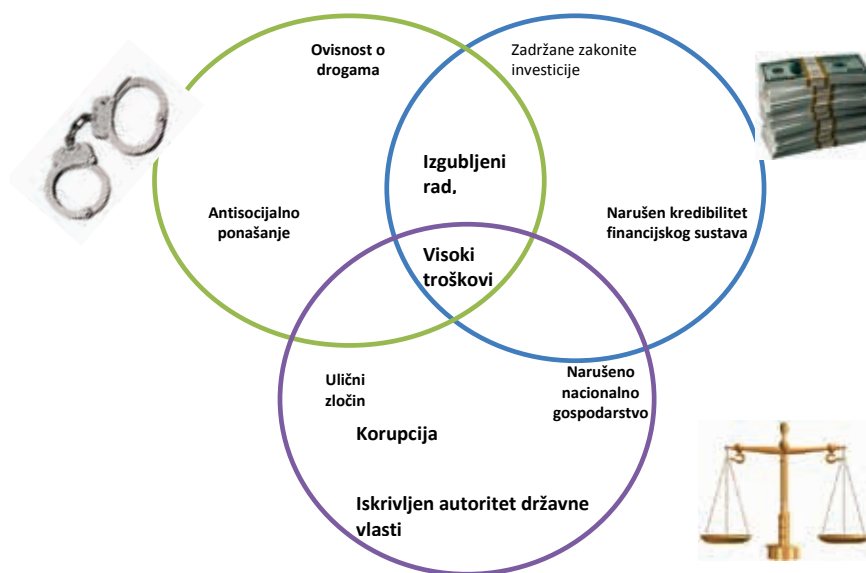
U uvjetima u kojima neka zemlja predstavlja kriminogeni potencijal za razvoj organiziranog kriminala, uviđa se kompleksnost problema koji nameće pitanje kvalitetnog funkcioniranja sustava nacionalne sigurnosti države u njegovu kontroliranju.

Također, otežavajuće okolnosti nastaju ako se organizirani kriminal promatra većinom na nacionalnoj razini, što dovodi do njegovog širenja i razvoja struktura.¹⁴ Naime, bliska suradnja između kriminalaca različitih državljanstava i narodnosti posebno je obilježje organiziranog kriminala, koje podrazumijeva stvaranje mreža pomoću kojih se pojedinci, ćelije ili skupine uključuju u pojedinu transakciju u danoj zemlji, a zatim povezuju s pojedincima i skupinama u drugim zemljama.¹⁵ Organizirani kriminal utječe na destabilizaciju državnih institucija, narušavanje pravnog poretka, gospodarski kriminal, korupciju i ukupnu percepciju međunarodne javnosti (shema 1).¹⁶

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Pajčić, M., Leclair G.: Borba protiv organiziranog kriminala, 2005, str. 17, preuzeto na: www.pak.hr/fgs.axd?id=1760

¹⁶ Tatalović, S., op. cit., str. 9. Izvor: Derenčinović, D.: Suzbijanje organiziranog kriminaliteta, preuzeto na: www.pravo.hr/_.../Suzbijanje_organiziranog_kriminaliteta_1.ppt, prema: FAS – Federation of American Scientists 2000, preuzeto na: <http://ftp.fas.org/irp/threat/376843.gif>

Shema 1. Dimenzije posljedica organiziranog kriminala

Organizirani kriminal orijentiran je na stvaranje povoljnih uvjeta za svoj opstanak, ali i za širenje djelovanja u vidu novih sfera iz područja ekonomskog i političkog života. U tom kontekstu indikatore za prepoznavanje organiziranog kriminala moguće je definirati kroz korupciju i spregu pripadnika kriminalnih udruženja s predstavnicima gospodarstva, financija, izvršne, sudbene i političke vlasti, radi ostvarenja svojih kriminalnih ciljeva ili izbjegavanja kaznenog progona za počinjena kaznena djela te pranje na taj način stečenog novca. Poglavito se to odnosi na gospodarski kriminal koji obuhvaća specifičnu problematiku složenog i raznovrsnog karaktera. Naime, u ovaj vid organiziranog kriminala mogu se svrstati sve kažnjive radnje počinjene u domeni upravljačkih, izvršiteljskih i nadzornih funkcija pri obavljanju gospodarskih djelatnosti. U širem smislu, gospodarski kriminal obuhvaća i kriminalne aktivnosti počinjene izvan gospodarskih subjekata, ako su povezane s korištenjem i upravljanjem imovinom.¹⁷

Ova kaznena djela odnose se na okolnosti u poslovanju i finansijskim tokovima u svim gospodarskim djelatnostima, od poljoprivrede, šumarstva i ribarstva do graditeljstva, trgovine i ostalih uslužnih djelatnosti. No temeljni problem otkrivanja gospodarskog kriminala proizlazi iz njegove prikrivenosti, što je moguće pobliže objasniti kriminalnim aktivnostima kao što su pranje novca i korupcija.

¹⁷ Orlović, A.: Gospodarski kriminalitet u Kaznenom zakonu, Policijska sigurnost, br. 1, god. 18 (2009), Zagreb, str. 3.

3. Hrvatski sustav suzbijanja pranja novca

Pranje novca odnosi se na pretvaranje (čišćenje) novca stečenog kriminalnim aktivnostima, njegov prijelaz preko međunarodnih granica i ponovno uključivanje u regularne novčane tokove. Zločinačke skupine koje se bave pranjem novca preferiraju subjekt ili investiciju koja će osigurati najlakše i najbrže “recikliranje” njihovog nezakonito stečenog novca. One stoga daju zajmove ili ulažu u kompanije s ciljem kasnijeg preuzimanja, ponekad bez znanja ostalih suvlasnika o promjenama u vlasništvu. S druge strane, ciljaju prodrijeti u zakonodavna tijela vlasti i potkupiti ih, kako bi ostvarili poreznu evaziju, ujedno povećavajući porezno opterećenje poštenih poreznih obveznika.¹⁸ Pranje novca može lako izazvati promjene u potražnji novca na tržištu kapitala, te na nacionalnoj razini izazvati nestabilnost kamata i tečaja. Problemi na međunarodnoj razini mogu biti još veći, budući da integrativna priroda svjetskog financijskog tržišta omogućava proširenje financijske destabilizacije u druge zemlje. S druge strane, ciljaju prodrijeti u zakonodavna tijela vlasti i potkupiti ih, kako bi ostvarili poreznu evaziju, ujedno povećavajući porezno opterećenje poštenih poreznih obveznika.¹⁹ Problemi na međunarodnoj razini mogu biti još veći, budući da integrativna priroda svjetskog financijskog tržišta omogućava proširenje financijske destabilizacije u druge zemlje.

U Republici Hrvatskoj u vezi s tim pitanjem od 1998. djeluje Ured za sprječavanje pranja novca kao samostalna unutarnja financijsko-obavještajna jedinica u sastavu Ministarstva financija osnovana temeljem Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma. Zakon predviđa prevenciju, načine i mjere suzbijanja kaznenog djela pranja novca, procjene rizika, pribavljanja podataka i analize klijenata. Shodno tome, Ured se bavi razotkrivanjem radnji kojima se prikriva pravi izvor novca ili druge imovine za koju postoji sumnja da je pribavljena na nezakonit način u zemlji i inozemstvu. Usklađivanje s pravnom stečevinom EU-a unutar zatvorenog Poglavlja 4 – Slobodno kretanje kapitala Hrvatskoj je uvjetovalo uspostavljanje djelotvornih administrativnih i provedbenih kapaciteta radi identifikacije klijenata i izvješćivanja o sumnjivim transakcijama. Europska komisija Republici Hrvatskoj je pri usklađivanju pravne stečevine nametnula i poštovanje 49 standarda Međunarodne projektne skupine za financijske akcije vezanih uz suzbijanje pranja novca i financiranje terorizma.

¹⁸ Bejaković, P.: Pranje novca, preuzeto na: http://www.ijf.hr/pojmovnik/pranje_novca.htm

¹⁹ Bejaković, P.: Pranje novca, preuzeto na: http://www.ijf.hr/pojmovnik/pranje_novca.htm

4. Pojam i uzroci nastanka korupcije (spoznajni okvir istraživanja)

S pranjem novca često je povezana korupcija, koja predstavlja skup aktivnosti kojima se potkopava autoritet državne vlasti. Podjednako se javlja u suvremenim razvijenim demokracijama kao i u diktatorskim, a karakteristična je i za tranzicijske zemlje. Nepovoljan utjecaj na demokratski razvitak i demokratske vrijednosti zemlje i javnih ustanova koje ih provode zločinačke organizacije provode potkupljivanjem službenika na odgovarajućim funkcijama. Pritom se misli na nosioce na političkim, pravosudnim, gospodarskim, financijskim, carinskim i dr. funkcijama koji pripadnicima kriminalne organizacije omogućavaju stjecanje financijske dobiti i društvene moći. Time svjesno ili nesvjesno potpomažu druge oblike kriminala kao što je terorizam, koji je prijetnja nacionalnoj sigurnosti. Na štetu javnog interesa korupcija podrazumijeva kršenje moralnih i pravnih normi, no Derenčinović tvrdi da korupcija nije moralna slabost pojedinca, koliko posljedica sustavnih slabosti društva.²⁰ Sprječavanje mogućnosti ostvarivanja i/ili zadržavanja nadzora zločinačkih skupina ili pojedinaca nad određenim gospodarskim djelatnostima treba, dakle, promatrati ovisno o stajalištu donositelja odluka nadležnih tijela pristupu kompleksnosti ovog problema.

4.1. Specifičnosti ustroja Republike Hrvatske protiv pojavnih oblika korupcije

Hrvatska kontinuirano provodi i nadograđuje sustav antikorupcijskih mjera, počevši od Nacionalnog programa za borbu protiv korupcije iz 2002. godine i pripadajućeg Akcijskog plana. Stečena iskustva poslužila su kao putokaz za daljnje unaprjeđenje strateškog okvira, najprije usvajanjem Nacionalnog programa za suzbijanje korupcije 2006.-2008., a potom i Strategije suzbijanja korupcije od 19. lipnja 2008. godine i provedbenog Akcijskog plana, koji je revidiran 2010. i 2012. godine, sukladno izazovima i potrebama praktičnog antikoruptivnog djelovanja. Sljedeći korak na ovom putu predstavlja nova, strukturno i metodološki proaktivno usmjerena Strategija suzbijanja korupcije za razdoblje od 2015. do 2020. godine. Dok je prethodna Strategija bila usmjerena na izgradnju institucijskog i zakonskog okvira, uspostavu koordiniranih međuresornih radnih procesa te na suzbijanje i procesuiranje korupcije, nova Strategija fokusirana je na prevenciju korupcije kroz detekciju korupcijskih rizika i uklanjanje preostalih zakonodavnih i institucijskih nedostataka. Strategija ujedno promovira integritet i transparentnost u radu

²⁰ Derenčinović, D.: Suzbijanje organiziranog kriminaliteta (drugi dio), preuzeto na: www.pravo.hr/download/.../Suzbijanje_organiziranog_kriminaliteta_2.ppt

državnih tijela i institucija, stavljajući naglasak na odgovornost osoba na javnim funkcijama.

Bez obzira na dosad navedeno, prema ocjenama organizacije Transparency International i Corruption Perception Indexa, od 10 (potpuna korupcija) do 0 (bez korupcije), Hrvatska se s ocjenama od 9,2 do 9,3 ne može pohvaliti dobrim ocjenama, kao što to mogu prvih pet zemalja: Novi Zeland, Danska, Singapur, Finska i Švedska. Dakle, svjetski stručnjaci upozoravaju i upućuju izvjesne zamjerke učinkovitosti u sprječavanju korupcije i s njom povezanog organiziranog kriminala, što se poglavito odnosi na javnu nabavu, financiranje političkih stranaka, sukob interesa državnih dužnosnika, zdravstvo i lokalnu upravu. Najpoznatiji slučaj koji se odnosi na navedeno vezan je uz odlazak bivšeg premijera Ive Sanadera sredinom 2009. godine (slučaj još uvijek nije okončan pravomoćnom presudom). To je također i prijeloman trenutak u borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala, jer nakon njegova odlaska započinje ključan pomak u borbi Republike Hrvatske protiv korupcije. Uslijedila je važna reforma pravosuđa, poglavito kroz Zakon o državnom odvjetništvu, Zakon o Državnom sudbenom vijeću, Zakon o sudovima, ZUSKOK i dr., te dolazi do započinjanja brojnih i do tada neviđenih istraga hrvatskih političara i članova uprava javnih poduzeća. Naime, došlo je do intenziviranja aktivnosti USKOK-a koje su dovele do važnih istraga državnih dužnosnika i poduzeća, te se razotkrilo postojanje mreže organiziranog kriminala čiji su sudionici vladini namještenici ili su izravno povezani s njom (npr. slučaj HAC, Hypo Banka, Fimi-Medija, Ina, Dioki, Podravka, Hrvatska gospodarska komora, Grad Zagreb (gradonačelnik), Varaždin (gradonačelnik), Vukovar (gradonačelnik), bivša županica Sisačko-moslavačke županije, Zagrebački holding itd.). No, unatoč brojnim optužnicama podignutim protiv odgovornih osoba, do sada su pravomoćno okončana samo dva slučaja (Damir Polančec u slučaju naručivanja nepotrebne studije i u slučaju “Reflektori”, dok se još uvijek vodi postupak za slučaj “Space”, i Petar Čobanković u slučaju “Planinska”), stoga se nameće pitanje određene “tromosti” pravosudnog sustava i s njom povezane neučinkovitosti vođenja tako opsežnih i dugotrajnih sudskih procesa, kao i pitanje poruke da se zločin ne isplati.

Zaključak

Zaključno se može reći da se opasnost za svaku državu nalazi u njenom kaznenopravnom, sigurnosnom, političkom i gospodarskom sustavu. Hrvatska je uredila svoj međunarodno-pravni okvir i uskladila ga s pravnom stečevinom Europske unije, te neminovno obogatila svoje kapacitete u borbi protiv organiziranog kriminala. Svoj put u EU Hrvatska je popločila reformiranim i

novooizgrađenim sigurnosnim sustavom, pri čemu borba protiv organiziranog kriminala dobiva nove temelje na kojima je potrebno graditi još učinkovitije upravljačke i sigurnosne sustave zemlje. Slobodan protok ljudi, robe i kapitala unutar EU-a bit će dodatan izazov za nacionalni sigurnosni sustav, odnosno test dosadašnjih postignuća i provođenja nadolazećih akcijskih planova u praksi. Posljedice procesa političke i gospodarske tranzicije nakon Domovinskog rata, pri izgradnji parlamentarne demokracije i tržišnoga gospodarstva, manifestirale su se kroz poremećaje i neorganiziranost državnog sustava, narušavanje socijalnih prilika, sukobljavanje centara moći te porast kriminala.

Porast oblika transnacionalnog organiziranog kriminala u regiji i globalno, posredno i neposredno utječe na nacionalnu sigurnost Republike Hrvatske. Iako se Hrvatska većinom ne prepoznaje kao zemlja ishodišta ili odredišta već tranzicijska zemlja pojavnih oblika organiziranog kriminala, njegovo djelovanje donosi posljedice kao destabilizacija državnih institucija, narušavanje pravnoga poretka, gospodarski kriminal i korupcija.

Republika Hrvatska potpisala je brojne sporazume i donijela brojne akte namijenjene borbi protiv organiziranog kriminala, ali bez političke volje i tzv. nulte stope tolerancije na korupciju, poglavito najviših državnih dužnosnika, nema učinkovite borbe protiv korupcije i organiziranog kriminala. Društveno-ekonomski razvoj, institucijsko i političko okruženje, odnosno prevladavajuća društvena i kulturološka pravila, faktori su zbog kojih se korupcija u Hrvatskoj po svojim obilježjima razlikuje od ostatka svijeta. Ustaljena praksa korupcije u Hrvatskoj stoga treba biti tretirana i preventivnim mjerama, koje trebaju proizlaziti iz temeljitog razumijevanja svih institucijskih nedostataka koji utječu na njen opstanak. Postojeći mehanizmi za prijavljivanje slučajeva korupcije, ali i ostalih kaznenih djela gospodarskog kriminala ne smatraju se povjerljivima. To u prvi plan ističe nužnost zaštite onih koji ne prihvaćaju prisutnost kriminalnih aktivnosti u svojoj okolini, a to je temeljna zadaća zakonodavne i izvršne vlasti.

Također je potrebno naglasiti da Republici Hrvatskoj predstoje ili bolje rečeno nedostaju, presude počinitelja organiziranog kriminala i koruptivnih kaznenih dijela. Iako su svi zakoni doneseni, a akcijski planovi na snazi, nemoguće se oteti dojmu svojevrsne nespremnosti u vidu praktičnih iskustvenih aktivnosti za učinkovitije okončanje sudskih postupaka. One su teorijski poduprte, ali Hrvatskoj tek predstoji vrijeme kada će se moći realno procijeniti što je njima zapravo postignuto. Uvedene su mnoge promjene, a kako će se one odraziti na sigurnost hrvatskih građana i daljnja mišljenja Europske unije o Hrvatskoj, ovisi o pravomoćnim presudama onima koji su tu sigurnost i ugrozili.

LITERATURA

KNJIGE I PRIRUČNICI:

1. Tatalović, S.: Nacionalna i međunarodna sigurnost, Politička kultura, Zagreb, 2006.
2. Tatalović, S.: Hrvatska i NATO – javna percepcija članstva // u: Tatalović, S. et al.: Hrvatska i europsko sigurnosno okruženje, Politička kultura, Zagreb, 2008.
3. UNDOC: Priručnik za korištenje i pripremu Procjene ugroženosti od ozbiljnog i organiziranog kriminaliteta – SOCTA, Beč, 2010.

ČASOPISI I PUBLIKACIJE:

1. Kovčo Vukadin, I.: Kriminalitet na području jugoistočne Europe. // Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15, br. 1 (2008), Zagreb, str. 45-46.
2. Lotspeich, R.: Crime in transition economies. // Europe-Asia Studies. Vol. 47 No. 4 (1995)
3. Orlović, A.: Gospodarski kriminalitet u Kaznenom zakonu. // Policijska sigurnost, br. 1, god. 18 (2009), Zagreb

OSTALI IZVORI:

1. Bejaković, P.: Pranje novca, preuzeto na: http://www.ijf.hr/pojmovnik/pranje_novca.htm
2. Derenčinović, D.: Suzbijanje organiziranog kriminaliteta, preuzeto na: www.pravo.hr/.../Suzbijanje_organiziranog_kriminaliteta_1.ppt
3. EC: Izvještaj o stanju oblasti organiziranog i privrednog kriminala u Jugoistočnoj Europi, Strasbourg, 2006, str. 13, preuzeto na: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/organisedcrime/projects/CARPO/Pctc_2005_9%20Cro.pdf
4. Marinac, D.: Najneposredniji cilj nacionalne sigurnosti je borba protiv korupcije i organiziranog kriminala, preuzeto na: http://www.hrvatski-fokus.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=2910:strategija-nacionalne-sigurnosti-republike-hrvatske-26-domovinski-rat-mora-nai-svoje-mjesto-u-strategiji-nacionalne-sigurnosti-jer-je-hrvatska-nastala-kao-posljedica-pobjede-u-tom-obrambenom-ratu-&catid=1:hrvatska&Itemid=3
5. Pajčić, M., Leclair G.: Borba protiv organiziranog kriminala, 2005, preuzeto na: www.pak.hr/fgs.axd?id=1760
6. Raver, E.: The Origins and Evolution of Organized Crime, 2007, preuzeto na: http://www.associatedcontent.com/article/179552/the_origins_and_evolution_of_organized.html?cat=17
7. SOA: Organizirani (i gospodarski) kriminalitet, 2011, preuzeto na: <https://www.soa.hr/hr/soa/podrucja/kriminalitet/>
8. Tatalović, S.: Nacionalna sigurnost Republike Hrvatske i sigurnost na jugoistoku Europe, 2001, preuzeto na: www.sinisa-tatalovic.iz.hr/.../microsoft_word_nacionalna_sigurnost.pdf
9. UNDOC: Crime and its impact on the Balkans and affected Countries, 2008, preuzeto na: www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Balkan_study.pdf
10. UNDOC: Transnational Organized Crime in the West African Region, 2005, str. 1, preuzeto na: www.unodc.org/pdf/transnational_crime-west-africa-05.pdf
11. UNDOC: Word Drug Report 2011, str. 35-44, preuzeto na: <http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/WDR-2011.html>

Damir Brnas

Political and economic environments as criminogenic potential for expansion of organized crime

SUMMARY

Purpose of the article is to present chronically researched issue of organized crime as dynamical concept which constantly adapts to changes in its environment, and point to all components that benefact its development, in relation to distinct political and economic influence on all segments of society.

Additionally, the article is oriented towards uncovering and suppressing criminogenic elements and risks in relation to above mentioned distinct political and economic influence on all social segments of RH.

Certain specifics and problems were presented that are closely tied to suppressing organized crime, which negatively manifests in public safety in Croatia and finally poses national problem and significant load of the system.

Primarily, it is the issue of corruption and the fact that without fully understanding the influence of the corruption on the Croatian society, Croatia will inevitably fall short in effort to prevent and abolish organized and economic crime that is closely related to corruption.

Problem of corruption, organized crime and associated affairs do not only pose a safety problem to citizens as individuals, but also a problem of national security. Such problem needs targeted and coordinated intervention of state institutions at all levels, exempt of any political or other concerns.

Key words: dynamic, organized crime, corruption, national safety, politics, economics.